

B.DİL GELİŞİMİ

- Dil insanın kendisini, duygularını, düşüncelerini ifade etmesini sağlayan en önemli araçtır. Bu nedenle ,dil gelişimi ile ilgili gelişim görevlerinde aksaklıklar olduğu gözleniyorsa mutlaka erken bir biçimde müdahale edilmeli, sorunun kaynağı organik ya da psikolojik olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Dil sadece sözel ifadeleri değil beden dili, jestler ve mimikler gibi sözel olmayan ifadeleri de içerisine almaktadır.
- Dili üretme ve dili kullanma ile ilgili sorun yaşayan çocukların akademik yaşamlarının bundan olumsuz etkilendiği, bunun yanı sıra sosyal ve duygusal problemlere neden olabildiği gözlenmektedir.

1.Dil Gelişiminin Kazanılması İle İlgili Kuramlar

Dil gelişimi ile ilgili kuramlar beş farklı kategoride ele alınabilir.

Bunlar; davranışçı,sosyal öğrenme,bilişsel,biyolojik ve etkileşim kuramları olarak sıralanmakta ve sırasıyla açıklanmaktadır.

a.Davranışçı Kuram

- Skinner'e göre konuşma tıpkı diğer davranışlarda olduğu gibi koşullanma yoluyla kazanılmaktadır.Koşullanma iki şekilde olmaktadır;
- Klasik Koşullanma
- Edimsel Koşullanma

b.Sosyal Öğrenme Kuramı

- Bandura ve takipçileri çocukların dili ebeveynlerini ve onların yakınlarında bulunan kişileri gözleyerek model alma, onların kullandıkları kelimeleri taklit etme ve diğerleri tarafından pekiştirilme yoluyla kazandıklarını öne sürmektedirler.
- Davranışçı görüşten farklı olarak sosyal öğrenmeciler dilin kazanılmasında bilişsel süreçlerin(dikkat,hatırda tutma,sözcüğü sözel olarak ifade etme gibi) etkili olduğunu ifade etmektedirler.
- Sosyo-kültürel ve bilişsel yapının dil gelişimi üzerinde önemini vurgulayan bir başka yazar Vygotsky'dir.

c.Bilişsel Kuram

- Dil gelişiminin bilişsel gelişime paralel olduğunu,dilin dış dünyaya ilişkin bilişsel izlenimler yoluyla geliştiğini ve bu nedenle bilişsel gelişimin bir sonucu olduğunu savunur.
- Bu görüş olgunlaşmanın bilişsel süreçler üzerindeki etkisinin nesnelere zihinsel olarak temsil edilmesini,bunlara ilişkin şemaların kazanıldığını ve sonra bu şemaların dilsel olarak etiketlendirildiğini savunmaktadır.
- Piaget'e göre dil duyu-hareket döneminin sonuna doğru nesnelere yerine geçen sembollerin çocuk tarafından kullanılmaya başlamasıyla ortaya çıkmaktadır

d.Biyolojik (Psikolinguistik)Kuram

- Psikolinguistik kuramcılar dil gelişiminin biyolojik ve psikolojik temelleri olduğunu ileri sürmektedirler.Chomsky ve Lenneberg tüm insanların dili öğrenebilmek için gerekli tüm mekanizmalarla ve biyolojik donanımla dünyaya geldiklerini savunmaktadırlar.
- Chomsky cümle kurma kuramlarının küçük bir çocuğun doğrudan öğrenmesi ve bağımsızca keşfetmesi için çok karışık olduğunu bu nedenle tüm insanların doğumla beraber dillerdeki ortak kuralları içeren doğuştan biyolojik bir **Dil Edinme Aygıtına** (Language Acquisition Device-LAD) sahip olduğunu savunmuştur.

- Çocuklar normalde sınırlı sayıda cümle duymalarına karşın, sınırsız sayıda cümleleri anlayacak ve üretecek kuralları oluşturabilmektedirler.Chomsky'nin ileri sürdüğü ve yalnızca insanlara özgü olan bu mekanizma sayesinde çocuk içinde bulunduğu dili dinleme,taklit etme,içselleştirme,kurallarını anlama,uygun dil bilgisi kuralları ile konuşmayı başararak dili üretmeyi başarmaktadır.
- İçinde yaşanan çevre çocuğun hangi dili öğreneceğini belirlemektedir.

- **Chomsky'e göre yeni öğrenilen her ifade linguistik mekanizmada temel ve yüzeysel olmak üzere iki yapıya sahip olmaktadır.**
- Temel yapı kavramların düşünsel düzeyi ile ilgiliyken,
- **Yüzeysel yapı** sözcüklerin telaffuzu ve söylenişi ile ilgilidir.
- Çocuklar dili öğrenirken önce düşünsel olarak seslerin anlamlarını kavrarlar sonra da yüzeysel yapı haline dönüştürürler. Bu süreçler iç içedir ve bilinçsel gelişime paralel olarak gelişme göstermektedirler.

- **Chomsky dil ediniminde cümle yapılandırma ve dönüştürme kuralları olarak isimlendirdiği iki süreçten bahseder;**
- **Cümle Yapılandırma :**Cümlelerin kurulmasındaki temel kuralları ve ilişkileri anlamayı ifade eder.
- **Dönüştürme Kuralları:**Dillere göre farklılık gösterir ve cümle birimlerini yeniden düzenlemeyi veya olumlu bir cümleyi olumsuzla çevirmeyi ifade eder.

● **e.Etkileşim Kuramı**

- Bu kurama göre biyolojik,davranışsal,bilişsel veya sosyal faktörlerin birleşimi ve etkileşimi sonucu dil kazanılmaktadır.

2.Dilin Temel Yapıları(Bileşenleri)

- Dilin tam olarak işlevini yerine getirebilmesi için dile özgü kurallara bağlı olarak dilsel birimlere gerek vardır.Dilin bileşenlerini oluşturan temel birimler şunlardır:sesbirimler,biçimbirimler,sözdizimi,dilbilgisi,anlam ve kullanımdır.
- **Ses birim(Phonome)**:Bir dildeki en küçük birimdir.Ses birimleri bazen alfabedeki harflerden çok olabilmektedir, çünkü iki harf yan yana geldiğinde farklı bir ses birimi oluşmaktadır.
- **Biçimbirimler(Morphemes)**:Dildeki en küçük anlam birimleridir.Çocuk dildeki biçimbirimlerini dili öğrenmek ve kullanabilmek için bilmek zorundadır.

- **Sözdizimi(Syntax):**Burada ses birimle biçimbirimler cümle içerisinde kullanılırken belirli bir kurala göre dizilirler.
- **Anlam(Semantik):**Anlam bilgisi sözcük ve cümlelerin anlamlarıyla ilgilidir.
- **Kullanım(Pragmatik):**Günlük yaşamda kullanılan dilin farklı bağlamlarda kullanılarak bizim ve karşımızdakinin ne anlatmak istediğiyle ilgilidir.Ayrıca kullanım bilgisi iletişim kurabilme,betimleyebilme,açıklayabilme yeteneği anlamına gelmektedir.Ancak bu bilgiyi belirli durumlarda uygulayabilmelidirler.Bu ise dilde kullanım bilgisiyle olanaklıdır.

3.Dil Gelişim Dönemleri

- **Dil Öncesi Dönem (0-10 ay):**
- Doğumdan dokuzuncu ayın sonuna kadar olan öğrenilmemiş,bütün kültürdeki bebeklerde yapılan çalışmalarda evrensel olduğu gözlenen, iletişim için fonksiyonel olmayan ancak,iletişim için zemin hazırlayan dönemdir şeklinde ifade edilebilir.Bu dönemde bebek sözcük üreterek iletişim kuramadığından bazı kaynaklarda bu dönem iç dil olarak da anılmaktadır.

Dil öncesi dönem kendi içerisinde çeşitli aşamalardan oluşmaktadır:

- **1.Ağlama Evresi (0-6 hafta):**
- Bebekler ilk doğumla beraber ağlama tepkisiyle iletişim kurar.Bununla birlikte dil gelişimini kolaylaştıran çeşitli yetenek ve yönelimlerle doğarlar.
- Dil öncesi yetenekler alıcı ve üretici olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır:
- **Alıcı yetenekler** ;sesleri işitmeyi,birbirinden ayırmayı ve yorumlamayı içerir.
- **Üretici yetenekler**;bebeklerin ikinci haftadan itibaren iletişime temel olacak sesleri bilinçsizce çıkarmaları ile ilişkilidir.

- **2.Gıgıldama (Cooing)Evresi(2-4 ay):**

- Ses üretimi büyük ölçüde hala istemsizdir.
- Ağlamalar ihtiyaca göre farklılaşmıştır,hoşnutluğunu ya da huzursuz olduğunu belirten sesler çıkarır.

- **3.Mırıldanma(Babıldama)Evresi(4-6 ay):**

- Bebeğin dil edinme mekanizması üzerindeki kontrol gücü artmıştır.
- Ünlü ve ünsüz seslerin çeşitlerini üreterek bunları tekrar ederler,uzatırlar ve duraksarlar.Buna vokal jimnastik adı verilir.
- “p,b,m”gibi dudak seslerinin kullanımının başlaması da görülür.
- İsmi söylendiğinde sesin geldiği yöne bakar.

- **4.Mırıldanmanın Tekrarı(Lalling) Evresi(7-9 ay):**
- Ünsüz ünlü bileşimlerinin tekrarıyla birlikte ses üretimiyle işitmenin birleştirilmesi sıklıkla görülür.
- **5.Başkalarının Seslerini Taklit Evresi (9-11 ay):**
- Bebekler bu dönemde insan seslerini bilinçli bir şekilde taklit ederler.
- Bu aşamaya kadar bebekler kendi temel ses repertuarlarını kazanmışlardır.
- Bu aşamadan sonra bebekler artık anlamları araştırmaya ve kendi dillerini öğrenmeye hazırdırlar.

Dilsel(İfade Edici Dil) dönem kendi içerisinde üç ayrı döneme ayrılmaktadır.

- **1. Tek Sözcük Evresi (10-11 ay-18 ay):**
- Bu evre konuşma açısından kritik bir dönemdir.
- Çocukların ilk çıkardıkları tek sözcükler çok anlamlıdır ve bir sözcükle çok şey anlatmaya çalışırlar.
- Çocuklar özel sesleri tek bir sözcük kullanarak anlamlı üniteler oluşturacak şekilde birleştirirler. Bunlara **morgem** adı verilir.
- Bu dönemin sonuna doğru kelime dağarcığında 3-20 arasında sözcük bulunur.
- Çocukların anladıkları sözcük sayısı kullandıkları sözcük sayısından oldukça fazladır.
- Bu dönemde önemli olan çocuğun seslerle değişik ton ve şiddette denemeler yapmasıdır.
- Bu dönemin sonunda çocuk iki sözcükten oluşan basit cümleleri kurabilecek kapasiteye erişmektedir.

- **2.Tegrafik Cümleler(Kelimelerin Birleştirilmesi)Evresi(18-24 ay):**

- Kelime dağarcığı hızla artar.
- Bazı bebekler ilk yaş günlerinde bir iki kelime ,bazıları ise bir düzine bilebilir.
- İki yaş civarında en azından iki-dört sözcüğün bileşiminden oluşan basit cümleleri kurmayı başarabilmelidir.
- Sözcüklerin sonuna "yor" veya "di" ekini getirebilirler.
- Sonraki aşamada basit cümlelerin "ve" bağlacı ile birleştirilmesi gözlenebilir.

- **3.İlk Gramer Süreci(24-60 ay):**
- İki yaşın sonunda artık üç sözcükten oluşan cümleler kurabilecek duruma gelmişlerdir.
- Tüm sözcüklerin sonuna "cı" ekinin iliştirilmesi gibi çocuklar bu dönemde gramer kurallarına aşırı uyma eğilimi gösterirler.Buna konuşmada **aşırı kurallaştırma** adı verilmektedir.
- Çocuğun yalnızca öğrenilen örnekle sınırlı olarak kullanma eğilimine ise **eksik kurallaştırma** adı verilir.
- Çocuklar bu dönemde cümle yapılandırma kurallarını öğrenmiş dönüştürme kuralları öğrenmeye başlamıştır.

Bebeklik ve çocukluk Döneminde Dil Gelişimi

Yaş	Yapılması Beklenenler	Öneri Alınması Gereken Durumlar
0-3 ay	<ul style="list-style-type: none">• Sesler başını çevirir.Mırıldanma ve gülümsemeyle karşılık verir.• Ünlü-ünsüz birleşimi heceler çıkarır.(ah-ah,oh-oh).	<ul style="list-style-type: none">• Üç aylık bebek seslere ve size tepki vermiyorsa
3-6 ay	<ul style="list-style-type: none">• Anlaşılmaz sesler çıkarır.(bababa,gagaga).• İsmine yanıt verir.• "ce" oyunu oynamaktan hoşlanır.	<ul style="list-style-type: none">• Hiç ses çıkarmıyorsa• Değişken sesler çıkarmıyorsa
6-12 ay	<ul style="list-style-type: none">• Sözcükleri taklit eder.• "Hayır"a tepki verir.• "Anne","baba" gibi sözcükleri söyleyebilir.• Kolay heceleri söyleyebilir.(da,go,ga).	<ul style="list-style-type: none">• Bebek onunla konuşanlara yanıt vermiyorsa.• On iki aylıkken isteklerini elde etmek için ses çıkarmıyorsa.

12-18 ay	<ul style="list-style-type: none">•Sözcük dağarcığı 5-20 arasındadır.•Basit direktifleri takip eder.•İsmine karşılık verir.•Bay bay yapar.•İki basit sözcükle basit cümle kurar.Örneğin” baba gitti”.	<ul style="list-style-type: none">•18 aylıkken birkaç sözcükten fazlasını kullanmayıp sadece işaret kullanıyorsa•Sözcükleri kullanmaya başlayıp,daha sonra kullanmamaya başladıysa.
18-24 ay	<ul style="list-style-type: none">•İki ya da dört sözcükle cümle kurar•Bilinen insanların,nesnelerin ismini bilir.•Yaklaşık 50 sözcük bilir.	<ul style="list-style-type: none">•Basit direktifleri takip edemiyorsa•Taklit oyunlarına katılmıyorsa•Çocuğun konuşmasını anlamıyorsanız•2 yaşında olmasına rağmen iki sözcüğü birlikte kullanamıyorsa
24-36 ay	<ul style="list-style-type: none">•iki aşamalı direktifleri takip eder örneğin;”oyuncağı getir” ve “koltuğa koy”•Çok farklı cümle tiplerini anlar.•Dört-beş sözcüklük cümleler kullanır.•“Neden” soru tipini kullanır.•Masalları dinler ve basit sorular sorar.	<ul style="list-style-type: none">•Eğer soru yöneltmiyorsa•Basit sorulara “evet” ya da “hayır” olarak yanıt vermiyorsa•Çocuğunuz sizi dinlemede zorlanıyorsa•Sizin söylediklerinizi anlamakta güçlük çekiyorsa.

3-4 yaş	<ul style="list-style-type: none">•Çok sayıda sorular yöneltir.•Kendine ait öyküler uydurur,yaptıklarını anlatır.•Yaklaşık 5-6 sözcüklü cümleler kurar.•Zamanı algılar(yarın,gelecek hafta gibi)	<ul style="list-style-type: none">•İfade etmek istediklerini anlaşılır bir şekilde söyleyemiyorsa•Konuşma sırasında iletişimini aksatacak ölçüde takılma, duraksama ve ses,hece ya da sözcük tekrarları varsa
4-5 yaş	<ul style="list-style-type: none">•Daha uzun öyküler anlatır ve içinde ailesinin de olduğu öyküler yaratabilir.•Beş sözcükten daha fazla sözcük içeren cümleler kurar.•Gelecek zamanı kullanır.(Örneğin;"Yarın anaokuluna gideceğim.")	<ul style="list-style-type: none">•Eğer hala sözcükleri bir araya getirip cümle kurmakta güçlük çekiyorsa•Konuşmasına ilişkin kullandığı sesleri doğru olarak üretmiyorsa ya da artikülasyon hataları yapıyorsa•Söylenen direktifi anlamakta güçlük çekiyorsa•İletişim kurma konusunda çekingense•Öğrendiği ifadeleri uygun bağlamda kullanamıyorsa

4.Okul Döneminde Dil Gelişimi

- Çocuğun dil gelişimi ilköğretimde hız kazanır.Okulda akranları ve öğretmeni tarafından her gün yeni sözcükler kelime dağarcığına katılırken okuma yazmanın öğrenilmesi sonucu çocuk artık karmaşık cümleleri daha iyi anlayabilecek duruma gelmiştir.

5.Dil Gelişimine Etki Eden Faktörler

- **Öğrenme ve Olgunlaşma**
- Genel olarak olgunlaşma ve öğrenmeyle ilgili öğeler çocuğun ilk dil gelişiminde önemli rol oynarlar.Çocuğun dili akıcı bir şekilde kullanabilir hale gelmesi için belirli bir olgunluk düzeyine gelmesi ve nitelikli bir öğrenme sürecimden geçmesi gerekir.
- **Sağlık**
- Konuşma insan bedenindeki ses organları aracılığıyla seslerin oluşturulup çıkarılması olup larenks ve ses telleri aracılığı ile gerçekleşen fonasyon ve ağız yapıları ile sağlanan artikülasyon olmak üzere iki temel bileşeni vardır.Bu tür fizyolojik koşulların uygun ve işitme algısının normal olması sağlıklı dil gelişimi yönünden önemlidir.

- **Psikolojik Sağlık**

- Çocuğun psikolojik açıdan sağlıklı bir çevrede büyümemesi, eğler arasındaki sorunlar, kardeşler arası karşılaştırmalar ve çocuğun duygusal ihtiyaçlarının tam olarak doyurulmaması durumunda konuşmada gecikmeler ve bozukluklar görülebilmektedir.

- **Sosyo-Ekonomik Durum**

- Çeşitli araştırmalar yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden gelen çocukların fakir ailelere kıyasla cümle uzunluğu, soru sayısı, kelime hazinesi bakımından daha ilerde olduklarını göstermiştir.

- **Konuřmaya Teřvik**

- Dil kazanımı temelde aynı sırayı izlese de bu gelişim hızlı sosyal çevreden etkilenmektedir.Eriřkinlerin bebekle erken dönemden başlayarak kurdukları sözel iletişim bebeğın ana dilini öğrenmesinin temelini oluşturur.Çevre ve özellikle anne tarafından çocuğa sunulan özel uyaran zenginliğının dil gelişimini olumlu etkileyeceğı bildirilmektedir.

- **Bireysel Farklılıklar ve Cinsiyet**

- Her çocuğın konuşma ile ilgili kapasitesi diğıerlerinden farklıdır.
- Dili kullanmayı öğrenmek dereceli bir süreçtir.
- Yapılan bazı araştırmalara göre kız çocukları,erkek çocuklarına göre konuşma miktarı,kelime çeşidi ve kullanılan gramer kurallarını öğrenmeyi daha erken kazanabilmektedirler.

- **Aile-Bebek İlişkileri**

- Bakımevlerinde büyüyen çocuklar aile içerisinde büyüyen çocuklara oranla daha çok ağlarlar ancak daha az hecelerler.Ailedeki kişiler arasındaki ilişkiler ve ailenin bebekle iyi ilişkileri dil gelişiminde önemli bir etkidir.

- **Zeka**

- Yapılan çeşitli araştırmalar dil yeteneği ile zeka arasında olumlu doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir.Erken konuşan çocukların zeka gelişimlerinin diğerlerine oranla daha üstün olduğu ileri sürülmektedir.

• **Oyun**

- Okul öncesi dönemde çocuğa sözcükler veya kavramlar öğretilceği zaman oyun içerisinde öğretilmelidir.Oyun çocuğun duygusal,bedensel,psikomotor gelişimlerini etkilerken aynı zamanda dil ve mantık gelişimini de etkilemektedir.

• **İki Dillilik**

- İki ayrı dilin konuşulduğu ortamlarda yaşayan ya da iki dil öğrenmek zorunda kalan çocuklar başlangıçta tek dili öğrenen çocuklara göre daha yavaş bir gelişim gösterirler.
- Tüm bebekler dili öğrenmeye öncelikle kullanılan dildeki sesleri öğrenmekle başlarlar. Seslerden hecelere,cümlelere ve dilin tam olarak anlaşılmasına dek süren süreç içinde sıra değişmez.

6.Çocuğun Konuşmayı Öğrenmesine Katkıda Bulunacak İpuçları

- Çocuđunuzla konuşurken onun seviyesine inmek ve onunla göz kontağı kurmak
- Çocuğunuza konuşmak için zaman ayırmak sohbet etmek
- Çocuđunuzla onun ismini kullanarak ve gülümseyerek konuşmak
- Onunla konuşurken sıranızı beklemeye ve size yanıt vermesine fırsat tanımaya özen göstermek
- Günde en az bir saat,onunla yüz yüze konuşmak için zaman ayırmak
- Odadaki tv,radyo,video,müzik ve bilgisayar oyunları gibi gereksiz seslerin olmadığı ortamda iletişimi denemek

- Normal ses tonu, jest ve mimikler kullanarak konuşmak, düzgün telaffuz edilen sözcükler ve dil bilgisi kurallarına uygun konuşarak çocuğa iyi bir model olmak
- Konuşurken çocuğunuza bakın ve size dikkat ettiğinden ve dinlediğinden emin olun
- Çocuğun ifadesinde kullandığı yanlış sözcükleri, "yanlış kullandın" gibi uyarımlar yerine, doğru model olarak, kısa cümle içinde tekrar etmek
- Dilin iletişim için gerekli olduğunu ona hissettirin. İşaretle ya da nesnenin ismini söylemeye çalışarak, bir şey istediği zaman; ona hem uygun konuşma modeli olun hem de istediği nesneyi vererek kendisini ödüllendirmek
- Çocuğunuzun her sözcüğü söyleme çabasını övgü ile pekiştirmek